

6. Sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Site of the State Statistics Service of Ukraine]. www.ukrstat.gov.ua Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
7. Stratehiia rozvytku Volynskoi oblasti na period do 2020 roku [Strategy for the development of the Volyn region for the period till 2020]. [n.d.]. voladm.gov.ua. URL: <http://voladm.gov.ua/proekt-strategi%D1%97-rozvitku-volinsko%D1%97-oblasti-na-period-do-2020-roku/> [in Ukrainian].
8. U Novovolynsku bude industrialnyi park [There will be an industrial park in Novovolynsk]. [n.d.]. konkurent.in.ua. Retrieved from [/news/volin/16279/u-novovolynsku-bude-industrialnij-park-.html](http://news/volin/16279/u-novovolynsku-bude-industrialnij-park-.html) [in Ukrainian].

The article acted to the editorial board in 20.03.2018 r

УДК 349.6;631.95

Малевич Назар,
аспірант, Тернопільський національний економічний університет,
кафедра менеджменту біоресурсів і природокористування;
м. Тернопіль; e-mail: nazarmalevych@gmail.com
<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2018-02-105-112>

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРСПЕКТИВ

У статті проаналізовано можливі способи створення стратегії розвитку екобезпечного землеробства в Україні та перспективи її ефективного функціонування. На сучасному етапі розвитку землекористування перед сільським господарством України стоять складні завдання щодо визначення шляхів подальшого розвитку в умовах ринкових відносин. Фермерські господарства, орієнтуючись на збільшення прибутку, вирощують культури, на які існує попит, проте нехтують принципами підтримки біорізноманіття. Крім того, деградація земельних угідь унаслідок антропогенного впливу завдає значних збитків та є тягарем для економіки підприємств і країни загалом. Тому актуальним вважаємо формування стратегії розвитку екологічно безпечного сільського господарства в Україні.

Ключові слова: екологічна безпека, екологізація, екобезпечне сільське господарство, стратегія розвитку екобезпечного землеробства.

Малевич Назар,
аспірант, Тернопольский национальный экономический университет,
кафедра менеджмента биоресурсов и природопользования;
г. Тернополь; e-mail: nazarmalevych@gmail.com

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИ БЕЗОПАСНОГО СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА В УКРАИНЕ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННЫХ ПЕРСПЕКТИВ

В статье анализируются возможные пути создания стратегии развития экобезопасного земледелия в Украине и перспективы ее эффективного функционирования. На современном этапе развития землепользования перед сельским хозяйством Украины стоят сложные задачи по определению путей дальнейшего развития в условиях рыночных отношений. Фермерские хозяйства, ориентируясь на увеличение прибыли, выращивают культуры, на которые есть спрос, однако пренебрегают принципами поддержания биоразнообразия. Кроме того, деградация земельных угодий в результате антропогенного воздействия наносит значительный ущерб и является бременем для экономики предприятий и страны в целом. Поэтому актуальным является формирование стратегии развития экологически безопасного сельского хозяйства в Украине.

Ключевые слова: экологическая безопасность, экологизация, экобезопасное сельское хозяйство, стратегия развития экобезопасного земледелия.

Malevich Nazar,
Graduate Student, Ternopil National Economic University,
Department of Management of Bioresources and Nature Management;
Ternopil; e-mail: nazarmalevych@gmail.com

PECULARITIES OF FORMING A STRATEGY OF THE DEVELOPMENT OF ECO FRIENDLY AGRICULTURE IN UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EURO-INTEGRATION PROSPECTS

The article analyzes possible ways of creating a strategy of the development of eco friendly agriculture in Ukraine and the prospects for its efficient functioning. At the present stage of development of land use agriculture of Ukraine has complex tasks for determining the ways of further development in the conditions of market relations.

Nowadays, agricultural production in Ukraine is aimed at achieving maximum economic benefits without proper measures for increasing soil fertility and the expenses for protecting land resources. Due to the excessive load on land resources, a complex of global and regional environmental problems in agricultural production occurs, namely: loss of natural fertility of soils, their degradation, depletion, distribution of wind and water erosion, pollution of the environment by means of chemicals, radionuclides, heavy metals, wastes of animal husbandry, etc.

Farmers, focusing on increasing profits, grow crops that are in demand, but neglect the principles of support of biodiversity. These significant violations in scientifically grounded crop rotations not only deplete the soils, but also increase the number of harmful organisms on agricultural lands. In addition, land degradation as a result of anthropogenic impact causes significant damage and is a burden for the economy of enterprises and the state as a whole. This leads to a deterioration of the quality of agricultural land.

In order to ensure a balanced development of the economy and rational nature management, the transition of the agrarian sector of Ukraine's economy to the model of sustainable development and further functioning on these bases is important. Therefore, the formation of a strategy for the development of eco friendly agriculture in Ukraine is urgent.

Key words: ecological safety, ecologization, eco friendly agriculture, strategy of development of eco friendly agriculture.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку землекористування перед сільським господарством України поставили складні завдання щодо визначення шляхів подальшого розвитку в умовах ринкових відносин. Фермерські господарства, орієнтуючись на збільшення прибутку, вирощують культури, на які існує попит, проте нехтують принципами підтримки біорізноманіття. Крім того, деградація земельних угідь унаслідок антропогенного впливу завдає значних збитків та є тягарем для економіки підприємств і країни загалом. Тому актуальним вважаємо формування стратегії розвитку екологічно безпечного сільського господарства в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування необхідності формування стратегії розвитку екологічно безпечного сільського господарства висвітлено в наукових працях вітчизняних учених, зокрема Вінської О. Й., С. В. Довганя, О. Л. Попової, А. П. Сави, Б. О. Сидорука, О. І. Шкуратова й ін. Проте брак комплексності та системності у висвітленні питань щодо формування стратегічних пріоритетів виробництва екологічно безпечної сільськогосподарської продукції потребує подальших теоретичних досліджень.

Формулювання мети та дослідження. Мета статті – теоретичне обґрунтування напрямів формування стратегічних орієнтирів розвитку екологічно безпечного сільського господарства в Україні.

Виклад основного матеріалу. Пріоритетним напрямом сучасного розвитку вітчизняного аграрного сектору за умов інтеграції України до європейського економічного простору має бути цілеспрямований перехід на модель екологічно збалансованого розвитку, що спиратиметься на досягнення економічних, соціальних та екологічних ефектів. Це зумовлює необхідність досягнення стратегічних напрямів діяльності, які мають бути спрямовані на радикальне вдосконалення методів і способів аграрного виробництва [5].

Уважаємо, що під час переходу сільськогосподарських підприємств на екологічні методи господарювання серед основних пріоритетів у сфері сільськогосподарського землекористування потрібно виділити такі:

- створення умов для відновлення земельних ресурсів;
- обмеження техногенного навантаження на агрокосистеми, особливо у сфері використання їхнього земельно-ресурсного потенціалу [2].

Європейський досвід показує, що основні напрями діяльності у сфері охорони навколишнього природного середовища в сільському господарстві закріплюються в документах у вигляді програм, тобто регулювання аграрної економіки ґрунтується на програмно-цільовому методі [1].

Тому вважаємо, що для забезпечення стабільного розвитку екобезпечного сільськогосподарського виробництва доцільною є розробка цільових державних програм з екологізації аграрної галузі, спрямованих на досягнення ресурсозбереження й підвищення якості сільськогосподарської продукції та навколишнього середовища.

На нашу думку, розвиток природоохоронної діяльності й екобезпечного сільськогосподарського виробництва на території України має ґрунтуватися на принципах САП (Спільної аграрної політики), що реалізується нині в країнах ЄС. Це надасть можливість використати позитивний світовий досвід та ефективні способи розвитку екологічного аграрного виробництва в Україні [3; 7].

У межах реалізації цих принципів має бути розроблена стратегія розвитку екобезпечного аграрного виробництва, яка включатиме сукупність управлінських рішень у напрямі підтримки виробництва екологічної сільськогосподарської продукції й досягнення цільового рівня екологічної безпеки в аграрній галузі. Ця стратегія має бути довгостроковим прогнозом комплексного розв'язання проблем екологічно збалансованого розвитку аграрної сфери та поліпшення стану агроєкосистем [4].

Стратегія розвитку екобезпечного аграрного виробництва в Україні має стати базовим документом у сфері стратегічного планування розвитку агроєкосистем, забезпечення відповідного рівня екологічної безпеки в аграрному секторі й визначати комплекс взаємопов'язаних пріоритетів, цілей, завдань і заходів. Основною метою запропонованої стратегії є визначення алгоритму дій та засобів досягнення екологічної безпеки в аграрному виробництві [6;8].

На нашу думку, для досягнення поставленої мети потрібно реалізувати комплекс завдань, а саме:

- формування комплексу важелів та інструментів для забезпечення досягнення поставленої мети;
- дослідження факторів впливу для забезпечення найбільшої ефективності використання їх дії в напрямі стратегічного планування забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі;
- формування відповідного інформаційного середовища у сфері стимулювання розвитку екобезпечного аграрного виробництва;
- розвиток інституціонального середовища в напрямі екологізації сільськогосподарської діяльності й забезпечення екологічної безпеки аграрного землекористування.

Реалізація зазначених завдань стратегії розвитку екобезпечного аграрного виробництва передбачає прийняття на її основі нових законодавчих та інших нормативно-правових актів, унесення змін і доповнень до чинних правових нормативних актів у сфері аграрного землекористування й охорони навколишнього природного середовища, а також розроблення та впровадження Державної програми забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі України.

Дотримання принципів формування стратегії розвитку екобезпечного аграрного виробництва сприятиме покращенню якості та безпечності сільськогосподарської продукції, дотриманню природоохоронних вимог у процесі її виробництва, підвищенню еколого-економічної ефективності використання та охорони земельних ресурсів, забезпеченню сприятливих передумов для збалансованого розвитку сільських територій та ефективного господарювання на землі, диверсифікації землекористування й формування інвестиційно привабливого середовища в системі землекористування та поліпшенню екологічної ситуації в країні загалом [4; 10].

Основними індикаторами успішності реалізації зазначеної Стратегії будуть позитивні зміни в якісному стані земельних ресурсів, поліпшення якісних показників виготовленої сільськогосподарської продукції, розширення площ земельних угідь, відведених під екологічне землеробство тощо.

Отже, стабільність функціонування агроєкосистем є інтегральним показником, який характеризує стан екологічної безпеки.

Тому пріоритетами в напрямі забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі повинні бути:

- збереження та відновлення природних елементів екосистем, необхідних для формування сприятливого середовища для їх функціонування й ведення сільськогосподарської діяльності;

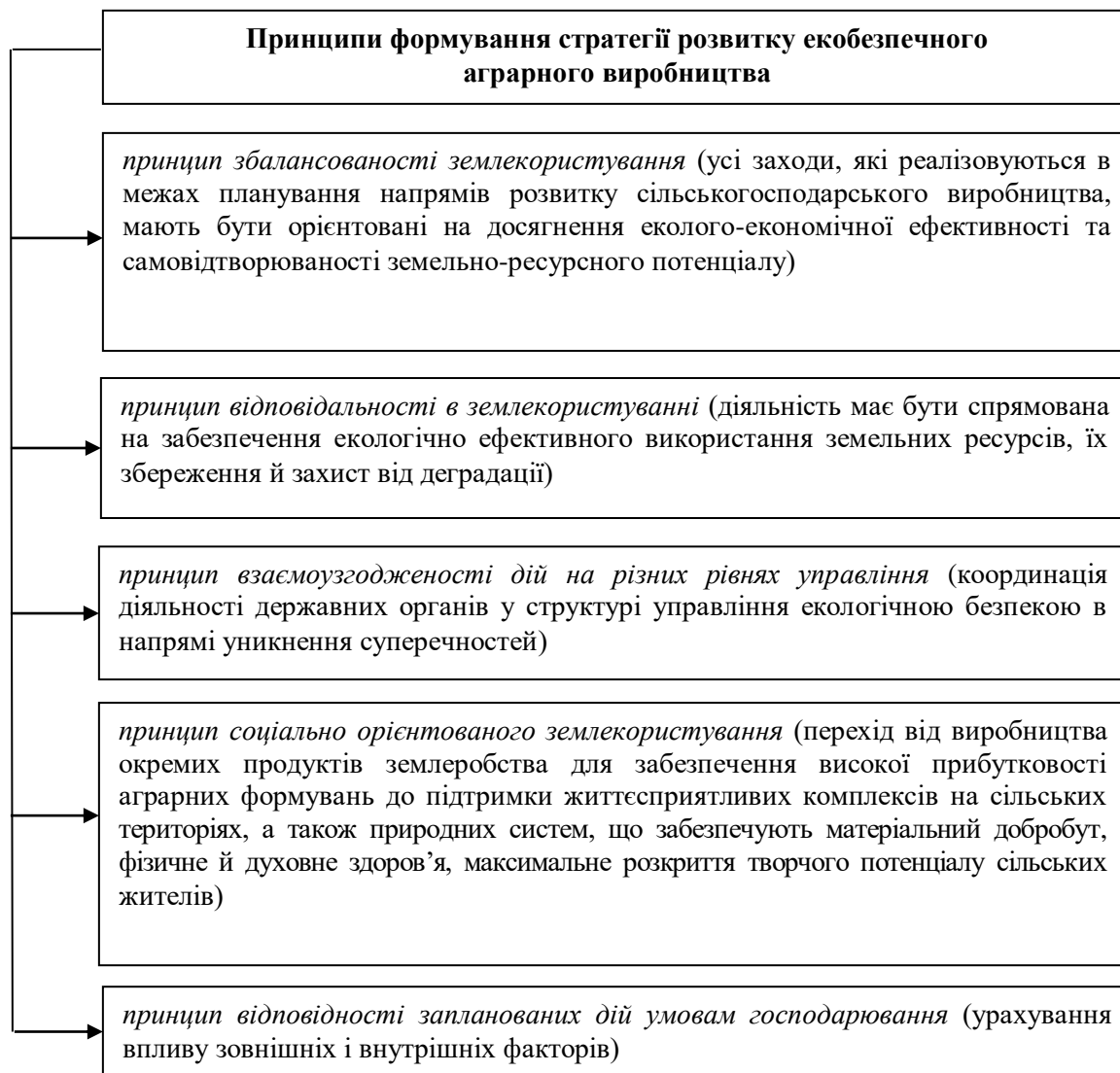

Рис. 1. Класифікація принципів формування стратегії розвитку екобезпечного аграрного виробництва *

*Джерело. Розроблено автором на основі [4; 10].

- виявлення негативних факторів у сфері забезпечення екологічної безпеки з метою запобігання їм або пом'якшення їх впливу;
- збереження біорізноманіття в природних екосистемах для розширення можливостей їх використання в різних напрямках господарської діяльності людини;
- збалансоване використання, відновлення й охорона природних ресурсів та їх потенціалу в аграрній галузі.

Згідно з визначеними пріоритетами, основними цілями аграрної політики у сфері забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарського виробництва можна вважати досягнення такого стану агроєкосистем, за якого забезпечуються сприятливі умови життєдіяльності людини та можливості для вибору різних напрямів сільськогосподарської діяльності залежно від природно-кліматичних чинників впливу; формування та розвиток системи збалансованого землекористування для забезпечення виробництва всіх видів, необхідних для суспільства споживчих благ [4;10].

Ураховуючи визначені цілі та результати проведених досліджень, у сфері екологізації аграрного виробництва, ми сформуваємо такі основні завдання:

- 1) удосконалення інституціонального середовища еколого-безпечного землекористування;
- 2) формування організаційно-економічного механізму екологізації в аграрному секторі;
- 3) реформування державної системи екологічного управління, орієнтованої на зменшення негативного впливу сільськогосподарської діяльності на навколишнє природне середовище;

4) поширення інформації про екобезпечні технології, їх переваги серед аграрних товаровиробників, населення з перспективою їх подальшого використання у виробництві сільськогосподарської продукції;

5) формування та розвиток системи екологічного моніторингу сільських територій як основи для прийняття управлінських рішень у сфері сільськогосподарського землекористування;

6) створення вітчизняної системи стандартизації й сертифікації екологічно безпечного виробництва сільськогосподарської продукції;

7) розробка та реалізація програм забезпечення екологічної безпеки в аграрному секторі на регіональному рівні.

Основними заходами на шляху забезпечення належного виконання визначених завдань у напрямі екологізації виробництва сільськогосподарської продукції, на наш погляд, повинні бути:

– розробка методологічної та методичної бази щодо оцінки рівня екологічної безпеки процесу виробництва сільськогосподарської продукції;

– удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління екологічною безпекою на рівні окремих суб'єктів господарювання;

– формування планів подальшого розвитку системи сільськогосподарського землекористування на рівні окремих аграрних формувань [5;7].

Нами обгрунтовано, що для реалізації зазначених заходів, потрібно:

– забезпечити державну підтримку й кредитне стимулювання програм і проектів, які стосуються екологічно безпечного аграрного виробництва;

– застосування системи страхування ризиків господарств, що виконують екобезпечну сільськогосподарську діяльність;

– звільнення від податкових платежів за земельні ділянки, відведені для освоєння екологічно безпечних технологій;

– створення умов для заохочення інвестування екологічно безпечних виробництв;

– формування сприятливого інформаційного середовища навколо землевласників і землекористувачів, які здійснюють екобезпечне землекористування. [8]

Отже, із метою оптимізації використання земель сільськогосподарського призначення з урахуванням євроінтеграційних перспектив України потрібно:

– здійснити науково обгрунтовану трансформацію структури сільськогосподарських земель задля забезпечення збалансованого співвідношення між окремими компонентами агроєкосистем;

– адаптувати європейські стандарти й регламенти у сфері регулювання сільськогосподарського землекористування до вітчизняних умов;

– забезпечення дієвості неформальних інститутів у напрямі екологізації землекористування: екологічне виховання, інформаційна пропаганда цілей збалансованого еколого-економічного розвитку аграрної галузі тощо;

– широке використання в землеробстві органічних добрив і біопрепаратів, що дасть змогу отримувати без використання мінеральних синтетичних добрив і засобів хімічного захисту високі врожаї сільськогосподарських культур;

– упровадження системи економічного стимулювання землевласників і землекористувачів, які виконують екологічно орієнтовану сільськогосподарську діяльність;

– стимулювання інвестиційної діяльності, спрямованої на розробку та впровадження екологічно безпечних інноваційних технологій у галузь сільськогосподарського землекористування;

– посилення контролю у сфері забезпечення якості сільськогосподарської продукції, упровадження ефективних методів аналітичного та методичного забезпечення контролюючої діяльності й поліпшення обробки оперативної інформації щодо наявного екологічного стану окремих територій;

– покращення системи державного моніторингу екологічного стану природного середовища на всіх рівнях за допомогою забезпечення достовірною й оперативною інформацією всіх рівнів управління для реалізації екологічних програм і впровадження природоохоронних технологій у галузі сільськогосподарського землекористування;

– забезпечення місцевого населення достовірною й своєчасною інформацією про рівень екологічної безпеки та якість сільськогосподарської продукції, яка виготовляється на регіональному рівні;

– підтримка діяльності громадських організацій, спрямованої на забезпечення екологічної безпеки землекористування та розвитку системи громадського екологічного контролю у сфері виробництва сільськогосподарської продукції.

Відповідно до рекомендацій Європейської економічної комісії ООН із питань управління земельними ресурсами для належного державного управління земельними ресурсами повинні бути реалізовані заходи щодо:

- визначення на законодавчому рівні сутності, форм і характеру власності на землю, форм користування землею й прав на неї, обмежень і зобов'язань, які повинні забезпечуватися на державному рівні;
- системи нормативно-правового регулювання та адміністративного управління, а також орієнтації системи управління земельними ресурсами на задоволення попиту споживачів;
- забезпечення прозорості діяльності системи управління земельними ресурсами, вільного доступу до інформації про земельні ресурси всіх суб'єктів господарювання;
- проведення постійного моніторингу, оцінки та здійснення контролю за ефективністю системи управління земельними ресурсами [1; 6; 10].

Нами встановлено, що в результаті реалізації зазначених вище заходів будуть отримані такі ефекти:

- економічні – підвищення ефективності аграрного виробництва та його продуктивності внаслідок покращення якісних показників земельних угідь і використання адаптивних екотехнологій; запобігання втратам від зниження родючості ґрунтів, їх деградації; покращення якісних показників виробленої сільськогосподарської продукції;
- екологічні – зменшення негативного впливу на навколишнє природне середовище через екологізацію сільськогосподарського землекористування; збереження й відтворення агроландшафтів;
- соціальні – покращення здоров'я сільського населення як наслідок обмеження використання хімічних елементів в аграрному землекористуванні, збереження та створення нових робочих місць унаслідок диверсифікації сільськогосподарської діяльності; покращення умов праці й життя населення.

Під час вибору стратегічних пріоритетів екологізації в аграрному секторі економіки потрібно враховувати рівень екологічної безпеки того чи іншого суб'єкта господарювання. Адже саме сучасний стан екологічної безпеки в аграрному секторі дає можливість сформулювати цільові орієнтири в системі розвитку екобезпечного виробництва. Важливе також проведення оцінки впливу сільськогосподарської діяльності на стан агроєкосистем з урахуванням асиміляційного потенціалу території [3].

Визначальна для формування пріоритетних напрямів стратегії сільськогосподарського землекористування і концентрація зусиль суб'єктів господарювання на чотирьох основних елементах: продукт, процес виробництва, якість землі та природно-кліматичні фактори впливу (рис. 3.2). У сфері продукту увагу потрібно зосереджувати на врахуванні інтересів кінцевого споживача в частині зменшення негативного впливу на довкілля за рахунок використання продукту на всіх стадіях його життєвого циклу й розповсюдження його на різні сегменти ринку.

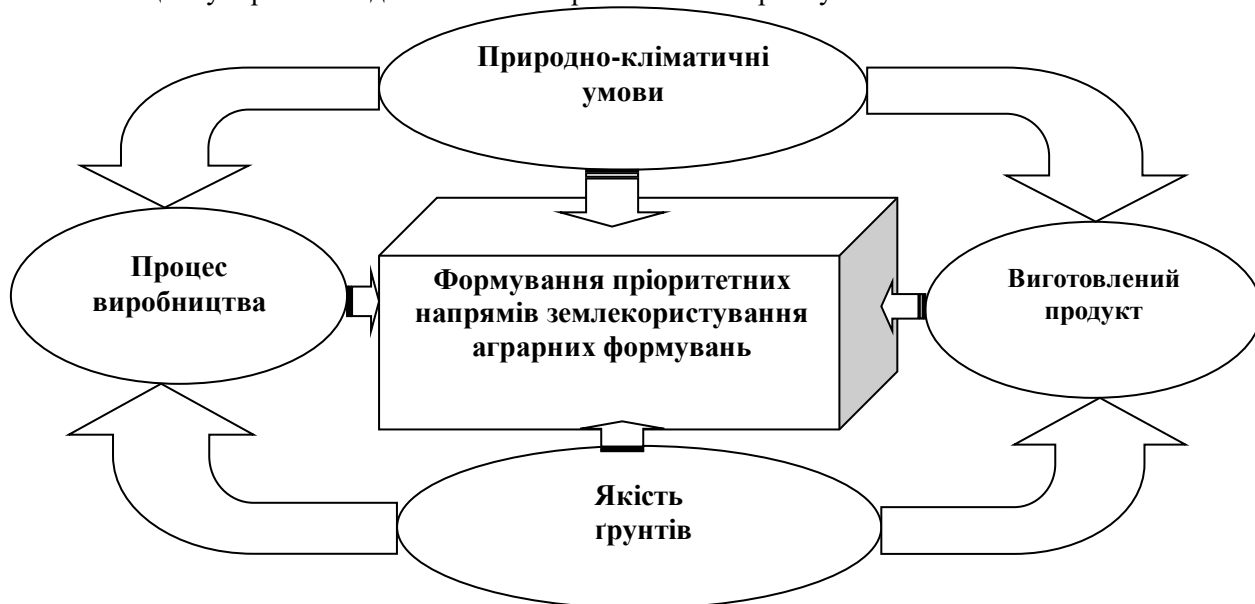

Рис. 2. Структура зв'язків у напрямі формування пріоритетних напрямів землекористування на рівні аграрних формувань*

*Джерело. Розроблено автором на основі [4; 10].

У виробничому процесі слід сконцентруватися на зменшенні шкідливого впливу за рахунок удосконалення технологій та екологізації виробничого циклу. Якість землі визначає вибір напрямів землекористування й рівень інтенсифікації використання земельних ресурсів і екологічних дій. Сфера природно-кліматичних факторів впливу визначає можливості використання різних технологічних елементів у різноманітних умовах господарювання.

Отже, для ефективної реалізації засад екобезпечного землекористування в аграрних товаровиробників має бути чітке розуміння необхідності збільшення витрат на розв'язання екологічних проблем, що дасть змогу в перспективі підвищити ефективність власної діяльності та посилити конкурентні переваги цих суб'єктів. Саме такий підхід уможливить підвищення частки суб'єктів, зацікавлених у веденні екологічно безпечних видів діяльності.

Тому сільськогосподарським підприємствам потрібно дотримуватися стратегічних напрямів розвитку системи аграрного землекористування, що мають загальнодержавне значення, оскільки вони є запорукою стабільності та ефективності системи землекористування аграрних формувань.

Наслідком реалізації стратегічних напрямів розвитку земельних відносин у сільськогосподарських підприємствах має бути:

- забезпечення збалансованого землекористування;
- збереження, відтворення та підвищення родючості сільськогосподарських угідь;
- трансформація земельних відносин в аграрній сфері відповідно до вимог ринкової економіки;
- екологізація землекористування на засадах його збалансованого розвитку [4;10].

Отже, упровадження й розвиток стратегічних напрямів землекористування на рівні аграрних формувань у сучасних умовах господарювання є одним із напрямів удосконалення діяльності сільськогосподарських підприємств та ефективного використання наявних земельних угідь і їх потенціалу.

Стратегічними цілями екологізації аграрного виробництва на рівні держави повинні бути такі:

- задоволення в повному обсязі потреб населення в екобезпечних харчових продуктах;
- досягнення екологічно безпечного використання земель сільськогосподарського призначення, поліпшення їхнього екологічного стану;
- ліквідація наслідків екодеструктивного впливу сільськогосподарської діяльності на екологічний стан сільських територій, ґрунтів, довкілля й гарантування безпечного середовища для життя та здоров'я людей.

Реалізація запропонованих стратегічних пріоритетів використання земель сільськогосподарського призначення забезпечить збалансоване, високоефективне й екологічно безпечне використання земель сільськогосподарського призначення, збереження й примноження їх продуктивного потенціалу. [8]

Висновки. Підсумовуючи, слід зазначити, що на сьогодні стратегічними цілями державної політики в галузях екології й економіки є забезпечення екологічної безпеки країни й сталого розвитку без завдання шкоди довкіллю та за умови підвищення якості життя, покращення здоров'я населення й демографічної ситуації в країні. Визначальною для формування пріоритетних напрямів стратегії сільськогосподарського землекористування є концентрація зусиль суб'єктів господарювання на чотирьох основних елементах (продукт, процес виробництва, якість землі та природно-кліматичні фактори впливу).

Реалізація запропонованих стратегічних пріоритетів використання земель сільськогосподарського призначення забезпечить збалансоване, високоефективне й екологічно безпечне застосування земель сільськогосподарського призначення, збереження і примноження їх продуктивного потенціалу.

Джерела та література

1. Вінська О. Й. Особливості сучасного стану реалізації Спільної аграрної політики Європейського Союзу. *Економічний простір*. № 40. 2010. С. 5–20.
2. Економіка довкілля і природних ресурсів: монографія/Ю. В. Дзядикувич та ін. Тернопіль: Астон, 2016. 392 с.
3. Моніторинг ґрунтів, шляхи покращення родючості та екологічної безпеки земель Тернопільської області: монографія / І. С. Брошак, Р. Б. Гевко, С. С. Никеруй та ін. Тернопіль: Економічна думка, 2013. 160 с.
4. Організаційно-економічний механізм забезпечення виробництва екобезпечної сільськогосподарської продукції: монографія/А. П Сава, Б. О. Сидорук, О. Р. Олійник, С. В. Довгань. Тернопіль: Крок, 2014. 263 с.
5. Попова О. Л. Нові пріоритети Спільної аграрної політики ЄС на 2014–2020 роки: стратегічні орієнтири для розвитку агросфери України. *Економіка АПК*. 2013. № 12. С. 89–96.
6. Сіренко Н. М. Управління стратегією інноваційного розвитку аграрного сектора економіки України: монографія. Миколаїв, 2010. 416 с.

7. Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року /за ред. Ю. О. Лупенка, В. Я. Месель-Веселяка. Київ: Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2012. 180 с.
8. Ходаківська О. В. Екологізація сільськогосподарських земель: сучасний вимір та перспективи розвитку. *Економіка АПК*. № 10. 2011. С. 28–36.
9. Шибасва Н. В., Квятко Т. М. Еволюція спільної аграрної політики ЄС. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства*. 2015. № 162. С. 306–315.
10. Шкуратов О. І., Чудовська В. А., Вдовиченков А. В. Органічне сільське господарство: еколого-економічні імперативи розвитку: монографія. Київ: ДІА, 2015. 248 с.

References

1. Vinska, O. Y. (2010). *Osoblyvosti suchasnoho stanu realizatsii Spilnoi Ahrarnoi Polityky Yevropeiskoho Soiuzu*. [Features of the current state of implementation of the Common Agricultural Policy of the European Union]. *Ekonomichnyi prostir – Economic space*, 40, 5–19 [in Ukrainian]
2. Dziadykevych, Yu. V. (2016). *Ekonomika dovkillia i pryrodnykh resursiv: monohrafiia*. [Economics of environment and natural resources]. Ternopil: Aston
3. Broshchak, I. S., Hevko, R. B., Nykerui, S. S., Vitrovyi, A. O., Orynyk, B. I., & Skarzhynskyi, V. F. (2013). *Monitorynh gruntiv, shliakhy pokrashchennia rodiuchosti ta ekolohichnoi bezpeky zemel Ternopilskoi oblasti [Monitoring of soils, ways of fertility improvement and ecological safety of agricultural lands in Ternopil region.]*. Ternopil: Ekonomichna dumka [in Ukrainian].
4. Sava, A. P., Sydoruk, B. O., Oliinyk, O. R., & Dovhan, S. V. (2014). *Orhanizatsiino-ekonomichnyi mekhanizm zabezpechennia vyrobnytstva ekobezpechnoi silskohospodarskoi produktsii*. [Organizational and economic mechanism of ensuring of environmentally safe agricultural production]. Ternopil, Ukraine: Krok, 263 [in Ukrainian]
5. Popova, O. L. (2013). Novi priorytety Spilnoi ahrarnoi polityky YeS na 2014–2020 roky: stratehichni oryentyry dlia rozvytku ahrosfery Ukrainy [New priorities of the EU Common Agricultural Policy for 2014–2020: strategic landmarks for the development of the agrosphere of Ukraine]. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, 12, 89–96 [in Ukrainian].
6. Sirenko, N. M. (2010). *Upravlinnia stratehiieiu innovatsiinoho rozvytku ahrarnoho sektora ekonomiky Ukrainy* [Management of the Strategy of Innovative Development of the Agricultural Sector of the Ukrainian Economy]. Mykolaiv
7. Lupenko, Yu. O., & Mesel-Veseliak, V. Ya. (Eds.) (2012). *Stratehichni napriamy rozvytku silskoho hospodarstva Ukrainy na period do 2020 roku* [Strategic directions of development of agriculture in Ukraine for the period till 2020]. Kyiv: Natsionalnyi naukovyi tsentr «Instytut ahrarnoi ekonomiky».
8. Khodakivska, O. V. (2011). Ekolohizatsiia silskohospodarskykh zemel: suchasnyi vymir ta perspektyvy rozvytku [Ecologization of agricultural land: modern dimension and development prospects]. *Ekonomika APK – Economy of agroindustrial complex*, 10, 28–36.
9. Shybaieva, N. V., & Kviatko, T. M. (2015). Evoliutsiia spilnoi ahrarnoi polityky YeS [Evolution of the EU Common Agricultural Policy]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu silskoho hospodarstva imeni Petra Vasylenka Bulletin of the Kharkov National Technical University of Agriculture*, 162, 306–315.
10. Shkuratov, O. I., Chudovska, V. A., & Vdovychenkov, A. V. (2015). *Orhanichne silske hospodarstvo: ekoloho-ekonomichni imperatyvy rozvytku*. [Organic agriculture: ecological and economic imperatives of development]. Kyiv: DIA.

Стаття надійшла до друку 18.04.2018 р.

УДК 332.3

Шворак Анатолій,
доктор економічних наук, Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки, кафедра обліку і аудиту;
м. Луцьк; e-mail: ams95@ukr.net
<https://doi.org/10.29038/2411-4014-2018-02-112-116>

ПРИРОДНІ КОРМОВІ УГІДЯ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

У статті на основі обліку природних кормових угідь, статистичних даних про споживання основних продуктів харчування населенням, імпорту продукції тваринництва, динаміки поголів'я ВРХ проведено аналіз їх використання з урахуванням економічних, екологічних та соціальних аспектів.